

# REGIONALIZACE A GLOBALIZACE REGIONALISM AND GLOBALISATION

Doc.Ing.Vladimír Jeníček, DrSc.

SUMMARY: Globalisation and regionalism: conclusion, types and dimensions  
SOUHRN: Globalizace a regionalismus: obsah, typy a dimenze

KEY WORDS: Globalisation, regionalism, world economy  
HESLA: Globalizace, regionalismus, světová ekonomika

## ÚVOD

Devadesátá léta ve světové ekonomice charakterizují dva rozporuplné, někdy možná kontraproduktivní, jindy se zřejmě vzájemně doplňují trendy: globalizace a fragmentace. Vliv globalizace se neomezuje toliko na ekonomiku, nýbrž proniká napříč celou strukturou společnosti. Na mikroúrovni nabývají na významu transnacionální korporace, jejichž stále mocnější a hustší sítě již nyní vytvářejí jakousi strukturu v dimenzi paralelní vůči dimenzi utvářené systémem národních států. Rapidně narůstá interdependence jednotlivých subjektů mezinárodních ekonomických vztahů. Fragmentace zohledňuje regionální odlišnosti a reflektuje polycentrický charakter světové ekonomiky. Na mikroúrovni znamená obdobný trend udržení nebo případně i posílení konkurenceschopnosti menších firem s pružným inovačním potenciálem v některých odvětvích hospodářství.

## REGIONALIZACE JAKO KATEGORIE

K nejvýznamnějším procesům, které v současné době ovlivňují jak světovou civilizaci jako celek, tak i jednotlivé národní státy, patří globalizace, resp. internacionalizace a multilaterismus, ale také fragmentace, resp. regionalismus a integrace.

Za synonyma globalizace jsou často považovány kategorie “internacionalizace” a “multilaterismus”. Vyjděme z předpokladu, že internacionalizace a globalizace nejsou totožné procesy – globalizace je ve smyslu definice P.Dickena pokročilejší a komplexnější forma internacionalizace, která zahrnuje i funkcionální integraci mezinárodně rozptýlených aktivit a multilaterizmus lze v souladu s názorem L.A.Witerse pojmut jako charakteristiku světové ekonomiky, jež se odráží v chování jednotlivých zemí, a to v míře, v jaké se tyto země chovají “multilaterálně”.

Proti, resp. paralelně s procesem globalizace (multilaterizmu), jenž vede k univerzalizaci světové ekonomiky, působí proces fragmentace (diferenciace), mající za následek její rozklad na menší hospodářské celky. Územním projevem fragmentace světové ekonomiky je proces, který je označován jako regionalismus (regionalizace). Regionalismus, stejně jako globalizace, je pojímán různě.

Podle L. A. Wintersa jde o jakoukoliv politiku zaměřenou na snižování obchodních bariér mezi zeměmi bez ohledu na to, zda jsou tyto země sousedící či vůbec sobě blízké. Podle R. E. Baldwina je zapotřebí regionalismus chápat z pohledu procesu integrace (což je ovšem rovněž jistý typ hospodářské politiky), která z globálního hlediska sice vede k propojování a k růstu soudržnosti jednotlivých částí světové ekonomiky, z regionálního hlediska však přispívá k vytváření těsnějších vazeb mezi několika národními státy. Rovněž Ch. Oman považuje za regionalismus pohyb dvou a více ekonomik, resp. dvou a více společností směrem k větší vzájemné integraci.

Samotný pojem ekonomické integrace byl do poloviny 50.let zřídka používán a jeho definice byla nejasná. Teprve později se objevila jeho charakteristika jako pojmenování pro situace počínaje ekonomickým sbližováním, přes spolupráci a solidaritu, až ke spojování, slučování, sjednocování. Formulace a obsah ekonomické integrace byly ovlivněny přístupem neoklasické teorie mezinárodních ekonomických vztahů, kde mezinárodní ekonomická integrace vyjadřuje těsnější a intenzivnější vazby mezi jednotlivými částmi světové ekonomiky. Základními formami ekonomické integrace je zde volný či volnější obchod, který sám o sobě je integrací, i když jejím nejnižším stupněm. Volný obchod je také, podle neoklasiků, hlavním důvodem uskutečňování ekonomické integrace. Poválečnou integraci přitom nepovažují neoklasici za výrazně specifickou, ale jde pouze o jednu ze tří integračních vln, počínaje formováním národních států, přes růst volného obchodu do konce 19. století a vloženou fázi dezintegrace ve 30. letech spojenou s krizí mezinárodních ekonomických vztahů, až po třetí integrační vlnu po 2. světové válce.

#### DIMENZE REGIONALIZMU

Základem regionalizmu je region představující územní celek se specifickými rysy ekonomickými, sociálními, kulturními a politickými. Bereme-li v úvahu pouze mezinárodní úroveň, regiony mohou nabývat podoby

- makroregionu: prostorová struktura, která se utváří soustředně okolo rozvinutého (vyspělého) jádra a jednotlivé ekonomiky staví do funkčních souvislostí, tedy do vzájemné závislosti;
- regionu: prostor vznikající na základě zvláštního typu mezinárodních smluv mezi zeměmi, může mít i však podobu neformální (neformalizované) integrace;
- subregionu: regionální růstová zóna (“trojúhelník růstu”, přeshraniční růstová zóna”).

Soudobá světová ekonomika je navzdory své globalizační etapě strukturou multiregionální, jež je často označována za strukturu polycentrickou. Klíčové jsou tři makroregiony (resp. centra) – Spojené státy americké (s vnějším ekonomickým zázemím v Kanadě, Mexiku a zemích Latinské Ameriky), Evropské unie (se zázemím v ESVO, přidružených a dalších zemích střední a východní Evropy) a Japonsko (se zázemím v asijském rozvojovém centru) – označované jako “triáda”. Vedle triády zde existuje řada dalších světových regionů (makroregionů), které, ačkoliv jsou někdy příliš volně vymezené, vykazují specifické charakteristiky (např. Rusko, Čína).

## TYPY REGIONALIZMU

Regiony vznikají na základě zvláštního typu mezinárodních smluv mající podobu mezinárodních seskupení různého integračního stupně – počínaje referenční oblastí, v níž dochází k postupnému snižování bariér vzájemného obchodu – cel a kvantitativních omezení, přes zónu (oblast) volného obchodu (úplné odstranění cel a kvantitativních omezení v obchodě mezi členskými státy), celní unii (země se vzdávají práva určovat si autonomně celní tarify vůči třetím zemím a stanovují tarify společné), společný trh (je zde neomezený nejen pohyb zboží a služeb, ale i pohyb osob a kapitálu), hospodářskou a měnovou unii (značná unifikace makroekonomických ekonomik, zavedení společné strukturální politiky a společné měny) až k politické unii (rozšíření společných politik i do oblasti zahraničních vztahů a bezpečnosti, harmonizace legislativy týkající se vnitřních záležitostí národního státu a prakticky vznik federace, příp. konfederace). V této souvislosti vznikl pojem regionální integrace.

Baldwin rozlišuje regionalismus mělký, povrchní (shallow) a hluboký (deep). První typ integrace se týká především přijímání společných hraničních opatření, druhý typ integrace zahrnuje restrikce, které jdou mnohem dále a ovlivňují politiky, jež jsou jinak v mnoha státech čistě národním zájmem. Nejzřejmějším příkladem “hluboké” integrace je Evropská unie.

## REGIONALIZACE A GLOBALIZACE

Protipól globalizačních, resp. globálně-integračních procesů, regionalizace či fragmentace, projevující se regionálně-integračními snahami, úzce souvisí nejen s polycentrickým charakterem světové ekonomiky mající své gravitační jádro v interdependenčním trianglu, ale též se složitostmi mezinárodních vztahů, utvářených na pozadí mezinárodněpolitických ambicí stávajících i rodících se velmocí. Odráží mozaikovitou strukturu světa mnoha více či méně rozdílných kultur (civilizací) s širokou paletou různých zájmů a vizí a se snahou je prosazovat a uskutečňovat nejen na konkurenčním základě, ale případně i na konfrontační bázi. Proces regionalizace není jen odpovědí na homogenizační procesy ekonomické, sociální a kulturní globalizace, nýbrž představuje jejich nedílnou součást, resp. vytváří s nimi dialektickou jednotu.

Vlna regionální liberalizace, jež přišla na přelomu osmdesátých a devadesátých let byla odrazem vlekoucích se multilaterálních jednání GATT v rámci Uruguayského kola, reagovala na negativní zkušenosti protekcionistické obchodní politiky v období recese a zároveň zohlednila i určité politické aspekty (EU, EEA, NAFTA, MERCOSUR, APEC, CEFTA aj.)

Zdaleka nejdále pokročily integrační procesy na západě evropského kontinentu v rámci EU. Jejich kvalitativní ani kvantitativní dimenze nabízí ještě značný potenciál pro rozvoj. Seskupení NAFTA lze z jistého úhlu pohledu považovat za reakci zejména Spojených států na postup konsolidace evropského prostoru a snahu vytvořit si širší hospodářské zázemí. Latinskoamerický regionální blok MERCOSUR můžeme chápat jako pokus o vyvážení ekonomické síly severoamerického centra. Ambiciózní APEC si na své objektivnější zhodnocení bude muset ještě nějaký čas počkat.

## ZÁVĚR

Rozhodujícím integračním procesem ve světové ekonomice se stává transnacionalizace, jež je odrazem zvyšujícího se podílu transnacionálních korporací na hrubém světovém produktu a světovém obchodě. Představuje novou globální dělbu práce. Tato neinstitucionalizovaná, funkcionální forma integrace zahrnuje jednak internalizované vztahy uvnitř jednotlivých transnacionálních korporací, jednak složité hierarchické sítě externalizovaných, kooperačních vztahů, v nichž zapojené transnacionální korporace obvykle dominují.

Jádro globálního ekonomického systému s rozhodujícím podílem na hrubém světovém produktu a světovém obchodě a s nejvyšší technologickou a životní úrovní představuje tzv. triáda světové ekonomiky, též interdependenční triáda, resp. interdependenční triangl.

Postupně se konstituovala následující tři rozhodující centra (megaregiony): západoevropské (oslabené dvěma globálními konflikty), severoamerické (s homogenním postavením po druhé světové válce minimálně až do konce padesátých let) a asijskou-tichomořské, příp. východoasijské, resp. nově i australoasijské (konstituované až v poválečném období). V užším pojetí se jedná o Evropskou unii, Spojené státy a Japonsko.

## LITERATURA

ARMSTRONG, P.: Capitalism since 1945. Oxford UK, 1991.

CIHELKOVÁ, E.: Procesy regionalizace ve světové ekonomice. VP VSE, Praha 2000

JENÍČEK, V.: Globalizace, RS VSE, Praha, 2000

OMAN, CH.: Technological change globalisation of Production and the Role of Multinationals

WINTERS, A: Regionalism versus Multilateralism. CEPR, London, 1996.